

Motion till riksdagen

1987/88:Ju15

av Ingbritt Irhammar m. fl. (c)

om förbättringar inom rättshjälpsystemet
(prop. 1987/88:73)

En viktig princip i ett rättssamhälle är att garantera alla medborgare likhet inför lagen. Härmed avses att envar har rätt påfordra en saklig opartisk prövning av sin sak. Även om domstolen har en skyldighet att – inom vissa gränser – aktivt medverka till att relevanta fakta i målet kommer till domstolens kännedom krävs ofta särskilda insatser från den tilltalade eller målsägandens sida för att medverka till klarläggande. Denna uppgift är vanligen av en sådan natur att insatser av juridiskt skolade personer krävs.

Rätten till juridiskt biträde är således väsentlig för att uppfylla rättsprincipen "likhet inför lagen". Kostnaderna för ett biträde kan dock i många fall bli betungande för den enskilde. Detta gäller särskilt i de fall där målet är av mer komplicerad natur och/eller särskilda utredningar och undersökningar erfordras för att klarlägga målet. Samhället har därför pådragit sig ett ansvar för parts kostnader avseende juridiskt biträde eller försvarare i rättegång.

Frågan om omfattningen för samhällets ansvarsåtagande har varit föremål för översyn under ett antal år. Rättshjälpskommittén tillsattes år 1982 och har under de följande åren avlämnat flera betänkanden med förslag till förändringar av rättshjälpsystemet.

Den nu aktuella propositionen utgår till stor del från rättshjälpskommitténs betänkandes förslag så som de presenteras i betänkandena (SOU 1984:66) Den allmänna rättshjälpen och (SOU 1985:4) Rättshjälp.

Propositionen innehåller därmed såväl förslag till förbättringar i rättshjälpsystemet som förslag till begränsningar och inskränkningar av detsamma.

Enligt centerpartiets uppfattning är förslaget i huvudsak väl avvägt och uppfyller därmed de rättssäkerhetskrav som bör ställas på systemet.

I ett antal avseenden finns dock anledning till kritik. Detta gäller den avgränsning av lagens tillämpningsområde som föreslås liksom de begränsningar och svagheter som därmed bygges in i systemet.

Rättssäkerhet i skatteprocessen

Av propositionen framgår att rättshjälp ej ska utgå för juridiskt biträde i skatteprocesser. Kostnaderna för biträde, liksom kostnaderna för utredning och övrig bevisföring i skatteprocessen åvilar därmed i sin helhet fortfarande den tilltalade. Oaktat om målet avgörs till den enskildes förmån eller inte svarar part för egna kostnader. Detta gäller även i de fall allmänhetens om-

bud har ett intresse av att söka ledning genom prövning i högre rätt.

Kostnaderna för juridiskt biträde i skatteprocessen har ofta varit avsevärda för den enskilde. I flera fall har också kostnadsansvaret för processer i förvaltningsdomstolarna övertagits av olika intresseorganisationer, vilka haft ett intresse av ett avgörande av saken. Den enskildes möjligheter att få saken prövad har därmed varit beroende av utomståendes ageranden. Detta är otillfredsställande.

Centerpartiet har i riksdagen föreslagit en utvidgning av rättshjälpslagens tillämpningsområde så att kostnader för juridiskt biträde för enskild vid skatteprocess i allmän förvaltningsdomstol ska täckas av rättshjälp om målet avgörs till den enskildes förmån eller om målet drivs i prejudikatsyfte. Vi återupprepar här detta krav. Riksdagen bör därför av regeringen begära förslag till en utvidgning av rättshjälpslagen så som i motionen anförts.

Försäkringssystemets brister

I enskilda tvistemål m. fl. mål föreslås kostnadsansvaret för juridisk hjälp i rättegångsprocessen åvila den enskilde. Detta överensstämmer med rättshjälpsutredningens förslag. Utredningen konstaterar att ett visst rättsskydd numer ingår i hemförsäringen m. fl. försäkringar.

Rättsskyddet och omfattningen av rättshjälpen åvilar därmed enligt såväl propositionen som utredningens förslag den enskilde.

I det fall den enskilde av olika skäl inte har ett försäkringsskydd bortfaller även rättsskyddet när fråga är om tvistemål m. m.

Rättsskyddet i försäringen är vanligen maximerat till ett visst belopp. Enligt uppgifter centerpartiet inhämtat är det i dag inte möjligt för en enskild att via tilläggsförsäringen öka rättsskyddet. Beloppets storlek i hemförsäkringar m. fl. försäkringar blir därmed ofta avgörande.

I ett antal måltyper är bevisföringen vanligen synnerligen kostsam. Det gäller ex. miljömål liksom vissa fastighetsmål.

I propositionen 1987/88:73 med förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429) har vid behandlingen av dess 8 § inte berörts problemet med rättshjälp i sådana särskilt kostnadskrävande fukt- och mögelmål där försäkringsskyddets maximibelopp måste överskridas för att pågående rättsprocess skall kunna fullföljas.

I sitt betänkande SOU 1984:66 uttalade kommittén bl. a. följande:

”I det här sammanhanget vill vi påminna om att försäkringarna är maximerade på så sätt att från en enskild försäkring utgår högst ett visst belopp som skall täcka såväl egna kostnader som motparts kostnader. Maximibeloppet varierar något mellan olika bolag men torde i de flesta fall utgöra 75 000 kr. Försäkringsbolagens representanter har vid våra kontakter haft uppfattningen att ett sådant maximibelopp är tillräckligt för att täcka kostnaderna i ett enskilt mål. Eftersom syftet inte är att ställa någon utan skydd har bolagen den inställningen att beloppet skall anpassas till försäkringsbehovet. Vår bedömning är också att den här frågan inte kommer att vara något problem.”

I sitt remissvar över betänkandet anmärkte domstolsverket i detta ämne:

”En olikhet i försäkringssystemet jämfört med rättshjälpsreglerna är att

försäkringarna är maximerade till i de flesta fall 75 000 kr. Detta belopp skall täcka såväl egna kostnader som motparts-kostnader. Även om beloppet i regel är tillräckligt kan det uppkomma situationer där det inte förslår. Så kan t. ex. vara fallet i miljötvister med anknytning till innehavet av en fastighet. Kostnaderna för den enskilde kan där uppgå till betydande belopp. För att den enskilde inte skall betas möjligheten att driva i och för sig befogade processer i sådana fall där kostnaderna överstiger försäkringens maximibelopp anser domstolsverket att någon form av skyddsregel måste införas.”

Högsta domstolen har i ett beslut 1987-11-25 i anledning av överklagande dit av avgörande av Göta hovrätt att rättshjälp inte lagligen kunde beviljas, trots att rättsskyddsförsäkringens maximibelopp uttömts, i visst skadeståndsmål där mögelskador t. o. m. föranlett fullständig evakuering och exekutiv försäljning av småhuset ej funnit skäl meddela prövningstillstånd.

Förutom det nyss åsyftade fallet finns f. n. i landet ytterligare ett antal där processläget och situationen i övrigt är snarlik. Deras maximala rättsskyddsbelopp är i regel 50 000 kr. och höjning av detta har vägrats av försäkringsbolagen. Fler liknande fall väntas.

Sakägare ställs i dylika fall i ett närmast katastrofalt läge. Banklån för att fullfölja pågående process nekas dem p. g. a. bristande möjligheter att ställa lånesäkerhet. Inteckningsförutsättningar saknas i de genom fukt- och mögelskadorna starkt värdeminskade fastigheterna – om nu dessa överhuvud finns kvar i sakägarens ägo – och ingen privatperson vågar i sådant läge teckna borgen. Egna eventuella kapitaltillgångar har uttömts för åtgärder i syfte att rädda bostäderna från ytterligare skador. – Sakägarna tvingas lägga ner sina processer med oöverstigliga ekonomiska, sociala, kanske hälsomässiga och familjära konsekvenser som följd.

Deras motparter i mögelprocesserna är mestadels kapitalstarka byggbolag eller kommuner, vilka inte har några finansiella hinder för att föra målen. Är kommunen motpart disponerar denna skattemedel, däribland sakägarens inbetalda skatter, för ändamålet.

Sakägarnas grundlagsskyddade rättssäkerhet blir helt åsidosatt i situationer som de här beskrivna. Detta är givetvis oacceptabelt.

De drabbade finner sig inte kunna anlita den hösten 1985 inrättade småhusskadenämnden. När sakägaren inte längre äger den mögel- och fuktskadade fastigheten saknas t. o. m. legala möjligheter för nämnden ifråga att ta upp ärende av berört slag.

Vi anser den relaterade problematiken så allvarlig att riksdagen bör hemställa hos regeringen att frågan snarast prövas för en lösning vid den i propositionen aviserade fortsatta översynen av rättshjälpslagen.

I avvaktan på regeringens förslag efter översynen bör riksdagen nu föreskriva att medel för fullföljande av mögel- och fuktskademål skall, då rättsskyddsförsäkringens maximibelopp fullt utnyttjas och sakägare saknar andra rimliga finansieringsmöjligheter, utgå ur den statliga fond för fukt- och mögelskador som efter riksdagsbeslut inrättades per ingången av 1986. I fonden finns f. n. tillräckliga tillgångar för sådana utbetalningar. Hittills har fondstyrelsen inte ansett sig ha rätt ställa medel till förfogande för fall varom här är fråga.

När fråga är om enskilt anspråk som stöder sig på miljöskyddslagen eller

miljöskadelagen skall, enligt förslaget, inte heller rättshjälp utgå. Även om den enskilde har ett fullgott försäkringsskydd, som inkluderar rättsskydd, är de belopp som försäkringen maximalt medger i många fall tillräckliga. Denna fråga bör omfattas i det fortsatta utredningsarbetet.

Mot. 1987/88
Ju15

Hemställan

Med hänvisning till vad i motionen anförts hemställer vi

1. att riksdagen av regeringen begär förslag om utvidgad rättshjälp vid skatteprocesser i allmän förvaltningsdomstol,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rättshjälp i fastighetsmål och miljömål,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föreskrifter rörande fondens för fukt- och mögelskada användningsområde.

Stockholm den 26 januari 1988

Ingbritt Irhammar (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Bengt Kindbom (c)

Martin Olsson (c)

Marianne Andersson (c)

Marianne Karlsson (c)

Gunilla André (c)

Elving Andersson (c)

Britta Hammarbacken (c)

Eva Rydén (c)

